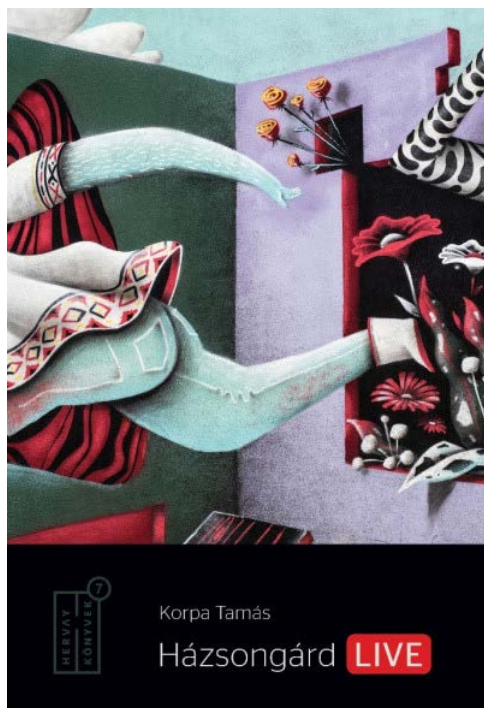

Kikötni Kolozsváron

(Korpa Tamás: *Házsongárd live*)

Radnai Dániel Szabolcs

(1995, Pécs):
irodalomtörténész,
kritikus, a PTE Irodalom-
és Kultúratudományi
Doktori Iskola doktorje-
lőltje és a BTK Irodal-
omtudományi Intézet
fiatal kutatója. Jelenleg
Budapesten él. Fotó:
Németh Máté.

Korpa Tamás három, kifejezetten sikeres és élénk recepcióval bíró verseskötet (2013, 2016, 2020) után egy kis könyvre való költeményt szentelt Kolozsvárnak, az erdélyi városhoz fűződő bensőséges viszonyának. A szerző írásait korábban is jellemezte a különböző természeti tájak vagy városi terek – egyebek mellett Bécs és a Szádelői-völgy – iránti fokozott érdeklődés, illetve a *cultura* és a *natura* (különösképp a növényvilág) poétikai ábrázolásának, nyelvi újraalkotásának lehetőségeit kereső, kísérletező attitűd. Mindemellett Korpa szemléleti tájékozódása, valamint az a részben általa is életben tartott, élénk kapcsolatrendszer, amely a magyarországi és határon túli (főképp erdélyi) szerzők-szerkesztők együttműködésében ragadható meg, voltaképp már évek óta magában hordozta egy kifejezetten Kolozsvár témájú verseskötet megírásának lehetőségét. (Ahogy a kötet *Janovics* című versét idéző fülszövegben olvasható: Korpa Tamás – mint oly sokan mások, régen és most is – „kikötött” Kolozsváron.) 2017-ben és 2019-ben szervezője volt két, Kolozsvár irodalmi emlékeztetét felfrissítő rendezvénysorozatnak,

melynek eredményeiből utóbbi kötetet is szerkesztett. A 2020-ban megjelent *Kolozsvár-dialógusok* című kötet általa írt előszava, s különösképp az abban szereplő egyéni Áprily Lajos-interpretáció¹ már előrevetítette, hogy a város (s kiemelten a házsongárdi temető) múltjával, irodalmi és urbanisztikai összefüggésrendszerével való átszellemült foglalatosság nem valamilyen szikár tudományos értekezés képében, hanem költői szöveggént fog alakot öltetni. Ennek a sokéves,² odaadó átszellemülésnek, magán-szellemidézésnek az eredménye a *Házsongárd live*, mely stílszerűen a budapesti-kolozsvári koprodukcióban készülő *hervay* könyvek-sorozat hetedik köteteként látott napvilágot.

A *Házsongárd live* azonban nem kis feladat elé állít bírálót és érdeklődő olvasót egyaránt. A kortárs magyar költészetben, ha nem is társtalan, mindenesetre igen egyéni Korpa-líra könnyednek nem mondható koncipiálásán túl a versekben megidézett sajátos világ, Kolozsvár bizonyos fokú ismeretét, a szövegekben felbukkanó terek és kultúrhisztóriai vonatkozások legalábbis *user* szintű olvasását várja el a befogadótól. Innen nézvést, tekintve, hogy Korpa Tamás kötetét nem irodalmi bédekker vagy tájversgyűjtemény, a potenciális befogadók és a lehetséges eminens olvasatok köre is meglehetősen szűk. (Legalábbis magyarországi nézőpontból.) Épp ezért némi aggodalommal vettem kezembe, s tettem aztán le Korpa Tamás kötetét. A Kolozsvár-rajongásban a szerzővel empatizálva (ha versenyt nem is állva) írom e sorokat, szellemi hátszágomat pedig (néhány rövidebb alkalmi utazástól eltekintve) az a nagyon inspiratív, élménydús, de ma már ködfátyol távolába tűnő négy hónap képezi, amikor én is Kolozsváron éltem vendéghallgatóként, vagy ahogy a kötet fülszövege sugallja: a Szamos partján hallgatóztam és lélegeztem.

A kötet a régiós tematikájú irodalmi művekre jellemző kissé efemer címével³ megelőlegezhet egy olyan értelmezői hozzáállást, amely valamiféle kolozsvári verses körképént, költői *pittoresque voyage*-ként tekint a könyvre, ugyanakkor, mint hangsúlyoztam, ez a benyomás a szövegek elolvasásával (jótékonyan) elmarad. A címadás, mely Kolozsvár történelmi temetőkertjét – az egyébként is emlékeztethelyként funkcionáló város *par excellence* emlékeztethelyét⁴ – egy bevett híradástechnikai kifejezésből („élő adás”) nemzetközi zsargonná lett angol szóval kapcsolja össze, az emlékkállítás-emlékidezés, élővé tétel gesztusát tükrözi. A kötet verseinek imaginárius tere Kolozsvár múltja és je-

- 1 KORPA Tamás 2020. Előszó. In: *Kolozsvár-dialógusok. Tanulmányok*. Szerk. KORPA Tamás. Lector Kiadó-FISZ, Budapest–Kolozsvár. 5–13.
- 2 Mint Korpa Tamás több nyilatkozatából tudható, a kötet verseit 2006 és 2021 októbere között írta. Lásd: TÓTH Zita Aranka 2021. Korpa Tamás: Bizonyos helyekre csak a szövegek vittek el. *Litera*, 2021. 06. 02. <https://litera.hu/magazin/interju/korpa-tamas-bizonyos-helyekre-csak-a-szovegek-vittek-el.html> (utolsó letöltés: 2023. 02. 03.); TELEKI Réka 2022. „Nem akartam kolozsváribb lenni a kolozsvárinál” – Korpa Tamás *Házsongárd live* című kötetének ösbemutatójáról. *helikon.ro*, 2022. 06. 17. <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/nem-akartam-kolozsvaribb-lenni-a-kolozsvarin-al-korpa-tamas-hazsongard-live-cimu-kotetenek-osbemutatojarol> (utolsó letöltés: 2023. 02. 03.); KORPA Tamás 2023. Bevezetés 20 beszélgetés elé. *Erdélyi Helikon*, 34. évfolyam, 1. (855.), január 10. <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/bekezdés-20-beszélgetés-éle> (utolsó letöltés: 2023. 02. 03.).
- 3 Például: *Hungária út, hazafelé* (Mohácsi Balázs), *Salgó blues* (Juhász Tibor), *Paloznak Overdrive* (Fenyvesi Ottó), *Alsóvárosi hitregék* (H. Balogh Gyula).
- 4 A témához lásd: GYÖRGY Péter 2020. A láthatóvá tett múlt, az emlékeztet kiürrült nyelve. In: *Kolozsvár-dialógusok...*, i. m. 95–114.

lene: a Ceaușescu-éra Romániája és az ebbe a világba a mindig változó „mostból” be- és visszalépő szubjektum egyéni látomásai, emlékei. Korpa Tamás költői projektje egyfelől a félmúlt, a romániai kommunizmus mentalitásformáinak, hatalmi dimenzióinak újratereztése s az azokkal való jelenkori szembenézés a nyelv által, a korabeli erdélyi (szűkebben: a kolozsvári) soknyelvű, sokkultúrájú társadalom, s azon belül a magyar kultúra működésmódjára való rákérdés.⁵ Másfelől pedig egy saját, személyes Kolozsvár-kép megalkotása, mely párbeszédbe lép a város költői megformálásainak régire visszanyúló hagyományával, de – a szerző jellegzetes szövegszervező eljárásai révén – megújítani is igyekszik azt.

A kötet verseinek négy körülhatárolható vonulata rajzolódik ki, melyek nem alkotnak külön ciklusokat – pontosabban: a két elkülönített ciklus, *A házkutatásról* és a *Tananyagok a Securitate esti iskolájából* darbjai a kötetnek csak egyik visszatérő témájához, a román kommunizmus és szekusdosziék világához kötődik –; mindez ugyanakkor nem vesz el a befogadói élményből: épphogy támogatja a könyv tematikus-formai sokszínűségét, az olvasás hangulati változatosságát. Már csak azért is, mivel ezek a kvázi-ciklusok, egybecsengő verstémák, melyek arányosan osztják fel a kötet összesen 55 költeményét, nem választhatók el élesen egymástól Korpa Tamás Kolozsvár-élményében.

A kötet által ajánlott olvasási sorrend mentén haladva az első ilyen vonulat a szerző egyéni, saját tértapasztalataira és költői képzeletére épül, s hol életképszerűen, hol visszaemlékezés-ként felidézett váratlan eseményeket foglal verseibe abszurd-szürrealisztikus látomások formájában. A December 21. üti Sora áruházba befészkelte magát egy sirály (*Jelenés a Sorában*), este tíz és éjfél között kikapcsolják a gravitációt a botanikus kertben (*A súlytalanságról*), a nagytemplom oltára mögött róka lakik (*A bizonyosság óhajítása*) – és hasonlóak. A lírai beszélő e versekben olykor háttérbe szorul, s pusztán megfigyelőként szólal meg, máskor aktív cselekvőként lép be a szövegterbe. E versek kapcsolódnak leginkább a Korpa-líra eddigi (tematikus és formai) tendenciáihoz, s a kötet egészére nézvést talán ezeknek a leginkább ingadozó a színvonala is. Az egészen ötletszerű lírai ecsetvonásoktól (mint amilyen *A filharmónia tatarozása I–II.*) az olyan kidolgozott költői látomásokig terjed a skála, mint a Térey Jánosnak dedikált *Kolozsvári metró*, vagy a remekbe szabott *Giacometti-szobor a Bánffy-palotában* című vers, melyben az épület egy repedésén (sebéen) keresztül a város anyagsága testként, élő organizmusként értelmeződik, amivel a lírai én is kapcsolatot tud létesíteni („innenről kezdve hente meglátogattam. kézi radiátoromat / húztam elé, de még a hőtől sem tapadt össze a falseb. / az utolsó alkalmak egyikén természetből folyékony ércet / csorgattam a repedésbe.” [42.]).

Rögtön a kötet második verse, a *8 óra 40 perctől sötétedésig* felvillantja a gyűjtemény második hangsúlyos vonulatát: a romániai kommunizmus, a megfélemlített, megfigyelt lehallgatott lakosság nyelvi valóságát. A hosszúvers középpontjában az Isus nevű célszemély áll, akinek tétova útjairól,

a városi térben való mozgásáról lépésről lépésre tudósít az ügynökakták nyelvezetét megidéző beszélő („útközben találkozott Petru célszeméllyel, / aki az Argeș utca 15. szám alatt lakik. / melegen köszöntötték egymást, [...] [6.]). A belüleges iratok bikkfanyelvén túl a kémregény műfaji kódjait és a filmnyelvi elemeket is mozgósító költemény után újabb vegyes témájú darabok következnek, azonban a kötetnek cselekményességet kölcsönöz, hogy a vers végén olvasható előretulást beteljesítve („a nyomon követés / folytatódik.” [8.]) húsz lappal odébb folytatódik Isus története (*10 óra 20 perctől sötétedésig*), majd a *Securitate*-ciklus előtti utolsó vers is az ő személye köré épül. A címében szintén Téreyt idéző⁶ nagyszabású vers, az *Isus és Lazár útja a December Huszonegyediké sugárúton* már nem megfigyelési akta-imitáció: a lírai beszélő maga Isus, aki egy fiktív – ám a valóban létező kolozsvári 21. decembrie 1989 sugárútra utaló – bulváron, tehát a romániai forradalmat és Krisztus születésének momentumát egyggyé olvasztó imaginárus térben kíséri egy rejtélyes csillagot követve szintén beszédes nevű társát, Lazárt. Nehéz megmondani, hogy a *Securitate* által megfigyelt Isus, és a vers szerint több mint valószínű, hogy végöráit élő Lazár milyen csillag felé igyekszik; ahogy az is eldönthetetlen, hogy a bibliai Lazár-történetet felidéző költemény zárata egy másik világ vagy valamiféle új időszámítás reményeként jelenti be az el-elűnő csillag eltökélt követését, vagy épp a folytonos Godot-ra várás végtelen körforgásának reménytelenségével szembesít: „segítek, mondom. / köszönöm, mondja. / végeztem, mondja indulhatunk, mondja. / és indulunk” (57.)

Persze a kötetnek nem csupán ezek a versei reprezentálják a szerzőnek a román kommunista elnyomás iránti érdeklődését: bár versszövegében nem, témájában *A házkutatásról* ciklus is e világot idézi meg. A sorszámnevekkel ellátott (*Első házkutatás, Második házkutatás* stb.) ciklus tartalmazza a kötet leginkább kísérletező szövegeit: az első költemény (egyébként is gyakran képzavaros, össze nem illő) nyelvi elemeit a második, harmadik és negyedik darab a ragok, jelzők megváltoztatásával, szinonimák beillesztésével, igék módosításával újabb és újabb jelentésszefüggésekbe helyezi, s úgyszólván szétírja – miképp az egymást követő házkutatások is deformálják-dekonstruálják az eleinte rögzítettnek mutatkozó házbelső. (Érdekes módon, a kötetben legmarkánsabban ez a verscsoport tükröz valamiféle párbeszédre irányuló igényt a 20. századi és kortárs avantgárd poétikákkal.) Néhány elszórt költeményen túl, amelyek főképp jellegzetes zsargonok, tárgyak, motívumok szintjén idézik csupán meg a karhatalmi elnyomás atmoszféráját (például az *Odabent a szobában*, a *Szisz*, a *Veszettegről*, vagy a már-már pihent agyúan kreatív *Látom a Szamosban fürdeni Kafkát*), a kötet végén Korpa egy egészen hosszú ciklust szentel a titkosszolgálati megfigyeléseknek és rendőrségi kihallgatások témájának *Tananyagok a Securitate esti iskolájából* címmel. Jóllehet a hatalmi beszédmód kiforgatása-kisajátítása eddig is jellemezte a Korpa-lírat,⁷ e sajátos, 13 versből álló szabad ötletek jegyzékében teljes fegyverzetében mutatkozik meg az

5 Erre mutat, hogy a kötet két önálló versciklusa (*A házkutatásról*; *Tananyagok a Securitate esti iskolájából*) is innen, az államhatalom által térdre kényszerített hajdanvolt magyar világból meríti tárgyát, valamint a gyűjtemény további 42 verséből is igen sok foglalkozik a kolozsvári múlt témájával.

6 *Sonja útja a Saxonia moztól a Pírnai térig* (Térey János: *Drezda februárban*, 2000).

7 *A lombhullásról egy júliusi tölgygel* (2020) című kötetben például különböző fák *kihallgatásáról* olvashatunk; valamint olyan fiktív intézményekkel is találkozhat az olvasó, mint a Hátsó Szándékok Termei. KORPA Tamás 2020. *A lombhullásról egy júliusi tölgygel*. Kalligram, Budapest. 12, 78–83.

elnyomás, hatalomgyakorlás nyelvi és fizikai valóságának ironikus felhasználása. A lírai beszélő egy könnyed szerepjáték keretében a hatalom képviselőjeként szólal meg, s kreatívabbnál kreatívabb tanácsokkal szolgál lelkes hallgatóságának az elretentés-megfélemlítés és a kétségek között tartás tantárgyaiban. Ujjlenyomat helyett tükörre lehelés (*A személyazonosság ellenőrzése*), fejre helyezendő vallató polip (*Fekete-tengeri polip*), tanácsok a vallásra, megfigyelésre, nyomon követésre nézve: „halomnemhallomhallomnemhallomot játszani vele. / *nem fontos*”, „vérszerződést kötni, a sebet gépelt irat élével ejteni. *fontos*”, „a papírlapot sztetoszkóppal vizsgálni, mint egy / zárszerkezetet. *ez igenis fontos*” (*Etikai kódex*, 63.); vagy a vetköztetésre vonatkozóan (*Meggyanúsítás fémdetektorral*) – és hasonló elmésségek. Az abszurd-szürreális verstémák legsikerültebbjei közül való az *Etetned kell akkor is*, amely a benső kétely „porrá őrlésére” szolgáló zúzárról szól, amit a beszervezetteknek ültetnek be: „de ne feledd, koptatóköveket kell szedned életed / végéig. ha már nem jelentesz nekünk / semmit, akkor is etetned kell a zúzárt.” (67.) Valamint a rövidebb *Karácsonyi ajándék*, amely ifjú házások kihallgatása ügyében szolgál hasznos fogásokkal: „orvosi vizsgálatot / rendeljete el. [...] forgassátok egymás felé papírjaikat a cikcakkos / EKG-görbékkel: / csapozott fenyő alakját adják ki együtt, lássatok csodát. / karácsonykor postázzátok nekik e képet, / mert a meglepetést mindenki kedveli. értékelni / fogják a figyelmességünket, ugyebár.” (70.) Formai, vizuális szempontból a kötet valamennyi versét összeköti a Korpára jellemző kisbetűs írásmód, a központosítás szinte teljes hiánya és a többnyire gondolatritmust követő, néhol csak ötletszerűen tördelt rímtelen sorok egymásra halmozása, azonban a *Securitate*-ciklus hangnemében erőteljesen elüt a gyűjtemény többi darabjától.

A fentiekem túl a kötet verseinek a feldolgozott témákat illetően még két iránya ismerhető fel, amelyek a költészet tradicionális funkcióihoz kapcsolódnak. A szekus-ódák és az Isus-vonal előrehaladása mellett ugyanis megjelenik a kötetben egy szerelmi szál is, amely a lírai én és egy közelebből meg nem nevezett (csak E/2 szám-személyű megszólítottként körvonalazott) kedves közös élményeit rögzíti, gyakran erotikus elemekkel is dúsítja a vonzódás-szeretet-elköteleződés érzelmi megnyilatkozásait a városi térre projektáló versszövegeket. A kötetnek ez a vonulata – hiszen egy bizonyos lánykérésről, illetve egy nászéjszakáról is szó esik a költeményekben (*Lánykérés a Belvederében*, *Mielőtt a Belvederébe mentem*, *Nászéjszaka a Belvederében*) – voltaképp a „hitvesi líra” kissé porosnak tűnő kategóriájával fedhető le. Emellett a szövegek érdekessége, hogy a minden bizonnyal egészen eltérő időpillanatokban keletkezett költemények legnagyobb része konkrét helymegjelöléseket tartalmaz (*Central Apartments*, *Bulevardul Eroilor 46.*; *Andrea Apartments*, *Str. Baba Novac 1.*; *Piccola Italia*, *Str. Emil Racoviță 20.*; *Hotel Lucy Star*, *Str. Giordano Bruno 25.*), ily módon az érzelmi versbeszéd valamiféle turisztikai látásmóddal is párosul. Kétségkívül izgalmas követni, hogy egy szerelem, majd házasság történetébe miképp íródik bele a szerző egyéni Kolozsvár-élménye, emellett az is figyelmet érdemel, hogy e verscsoport (az Isus-sztorihoz hasonlóan) szintén cselekményes-

séggel gazdagítja az olvasást. Mindazonáltal talán ezek a kötet legkevésbé sikerült versei, melynek okát leginkább abban látom, hogy e szövegekben az érzelmi dimenziók szenvedélyes megmutatása kevésbé harmonizál a Korpa egyéb verseire is oly jellemző fragmentált, ám mégis túlszűfolt, gyakran katakretikus képiséggel, a szemantikailag és logikailag igen távoli elemeket összekapcsoló szövegépítkezéssel.

Végül, a szerelmi témájú versek után, nagyjából a kötet derekán helyezkedik el jó néhány költemény, amely a szerzőnek a város jeles alakjaihoz, élő vagy holt ikonjaihoz fűződő különleges kapcsolatát, a Kolozsvár sokszínű és soknyelvű kultúrájával való szellemi párbeszédet dokumentálja. E versek között feltűnik a romániai születésű Paul Celan újraírt életrajza (*Paul Anchel*), s az erdélyi magyar irodalom számos kiválóságához szól emlék- vagy gyászvers (Bréda Ferenchez, Nagy Máriához, Szilágyi Júliához, a fiatalon elhunyt Jancsó Noémihez), melyek közül talán a Kántor Lajos irodalomtörténészhez és az utóbbi években kisebbfajta kultusznak örvendő Hervay Gizellához címzettek a legszebbek. „azóta elküldöm a címre új írásaimat, s mivel egyszer / sem hozta vissza / őket a posta, joggal feltételezem, hogy időnként / hazajársz, / s még mindig olvasol minket, / Lajos.” (*Kántor Lajos*, 36.); „[...] diónyi urnáját / mégsem temették el a közös sírba. / mai napig fiatal költők között ingázik, akik gondját viselik, / felolvasnak neki minden este.” (*Hervay*, 32.) De a verscsoport legmaradandóbb darabja talán a Janovics Jenőt megidéző remeklés, mely a Szamoson úszó filmgyár-gőzhajó képében állít emléket a kolozsvári színház lankadatlan buzzgalumú színész-rendező-jének, egykoron igazgatójának (*Janovics*). Miképp a kötet számos költeménye és poétikai megoldása szoros kapcsolatban áll Korpa Tamás korábbi költői törekvéseivel, ez a verscsoport némileg ki is vezet a gyűjteményből, a szerző legújabb projektje, a ma élő kolozsvári értelmiségiekkel készítő beszélgetéssorozat felé mutatva.⁸

Összefoglalóan, bár a versek poétikai teherbírását itt-ott ingadozónak érzékeltem, és nem hallgatható el az összefogni kívánt anyag heterogenitása sem, mint mezei olvasó és mint Kolozsvár-rajongó is alapvetően érdeklődéssel olvastam a *Házsongárd live*-ot, melyben Korpa Tamás nem csupán poétikai tájékozódásának régi-új irányairól adott számot, hanem eszmei forrásvidékéről, az erdélyi irodalom és kultúra iránti elkötelezett érdeklődésről is. Verseskönyvének koncepciója éppúgy párhuzamba állítható kilencvenes évek Téreyének nagyszabású város-vízióival (*A valóságos Varsó*, *Drezda februárban*), mint az utóbbi húsz év hatalmi diskurzusokat kreatívan felhasználó és újraíró magyar irodalmi törekvéseivel (Esterházy Péter, Forgách András, Zoltán Gábor, Tompa Andrea). Nem mondom, hogy nem érdemes kéznél tartani egy jobb Kolozsvár-térképet és a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikont* a kötet lapozgatása közben, de minden egykori és leendő Kolozsvár-, Korpa- vagy pusztán líraolvasónak szívből ajánlom a könyvet.

(Pesti Kalligram–
Erdélyi Híradó Kiadó, 2022)
Radnai Dániel Szabolcs

8 Az interjúkból az *Erdélyi Helikon* ez évi első számában már kettő is megjelent: KORPA Tamás 2023. „Mindig gyárszirenára ébredtem és aludtam el” – Beszélgetés Szöcs Petrával; „A világ folyamatosan táruult és tágult” – Beszélgetés Gálfalvi Györggyel; Bevezetés 20 beszélgetés elé. *Erdélyi Helikon*, 34. évfolyam, 1. (855.), január 10. <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/mindig-gyarszirenara-ebredtem-es-aludtam-el-beszelgetes-szocs-petraval>; <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/a-vilag-folyamatosan-taruult-es-tagult-beszelgetes-galfalvi-gyorggyel>; <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/bevezetes-20-beszelgetes-ele> (utolsó letöltés: 2023. 02. 03.).